

Magnus Erikssons Landslag

Kom i kraft från omkring 1350

Denna gemensamma lag för landsbygden bygger på de gamla landskapslagarna. I första hand användes lagarna från Svealand. De upptecknades på 12–1300-talen. Dessförinnan hade lagmän kommit ihåg alla texter och fört den vidare.

Ur byggningsbalken

XXVIII.

Om vådeld.

Nu kan det bära värre till, än man ville. Eld kommer i by, och det brinner hos folk. Då skall det finnas tre hus med äril: det är stuga, stekarehus och kölna. Kommer eld från något av dessa hus, då skall bonden vara saklös. Från vilket annat hus elden kan komma, kallas den utburen eld.

§ 1. Nu tröska drängar i lada. Blir elden, som de hava burit ut, högre än den bör vara, brinner upp säd och lada, då skola de bjuda vådaed av tolv män och sju marker i vådabot. Brista de åt eden, böte de fyrtio marker. Är bonden eller bondens son då inne i ladan, skall ladan vara i samma lag som stuga eller stekarehus.

§ 2. Bär någon eld mellan hus eller gårdar, då skall var och en svara för sina händers verk. Blir elden högre än den bör vara, brinner ett hus upp, böte han sex örar därför i vådabot och fullgöra vådaed av tre män. Brinner ännu ett och ett tredje, vare samma lag. Brinner hela gården för bonden, böte han tre marker och fullgöra vådaed av sex män. Brinna flera gårdar eller en hel by, böte han sju marker och fullgöra vådaed av tolv män. Han skall ej böta mera, om ock mera brinner.

§ 3. Brinner kyrka i by, böte man för henne tre marker. Präst och klockare skola svara för sin utburna eld lika som bonde, vare sig den kommer lös från kyrkan eller från deras gårdar¹.

§ 4. Nu brinna män inne av våda, så som förut är sagt, en eller flera, då skall man böta tre marker för var och en av dem och fullgöra vådaed. Brister han at eden, böte fyrtio marker för var och en av dem, och likaså för hela byn, till treskifte. Var målsägande skall taga så mycket av dessa böter, som han fick av skadan, efter fyra mätismäns ord.

Dessa vådaeder och alla andra skall envar fullgöra med bönder och bofasta män och icke med löskerkarlar eller legodrängar.

§ 5. Bär någon eld i en annans kvarnhus, vare sig det är mjölnare eller bonde, bränna de kvarn eller mäld av vårdslöshet, den som skulle svara för elden, han skall bygga upp huset lika gott och böta tre marker, tolv örar till kvarnägaren och tolv örar till bönderna, som ägde mälden, och han fullgöra vådaed av sex män. Brister han åt eden, då återgålda han skadan, så som den blir uppmätt, och därtill nio marker till treskifte.

Samma lag skall vara om väderkvarn som om vattenkvarn.

§ 6. I vilket härad en sådan skada än har kommit till, som nu är sagt, så är häradet skyldigt honom brandstod, allt efter som skadan blir uppmätt. Häradshövdingen skall utse åt honom sex bofasta män; de skola komma hem till honom och efter grannars vittnesbörd uppmäta skadan. Mäta de den till tjugo marker eller mera, då har han rätt att taga brandstod av hela häradet. Mätes den till tio marker, då tage han brandstod av hälften av det härad, där skadan timade. Mätes den till fem marker, då tage han brandstod av den fjärding, som han bor i. Brandstod skall vara en halv spann säd eller fyra svenska penningar. Alla skola taga och giva brandstod, som äro bofasta, klerker och lekmän, och likaså deras husfolk. Det skall ingen vara fri från.

¹ Präst och klockare ska böta om vådeld uppkommer genom deras förvällande

§ 7. Bär någon eld till skogen, vill röja och bränna rågåker, kol eller annan bränning, far elden vidare än den bör göra, då skall han kalla på grannarna. Kan han hjälpa det, vare han saklös. Kan han det ej, då skall han följa brinnande brand och rykande rök, och bjuda vådaed för sig². Kan han gå vådaed med sex män, då böte han vådabot för byns skog, som är bränsleskog, tre marker; likaså för ännu en och för den tredje; det skall vara byamännens ensak. Kan han ej gå vådaed, då skola böterna vara högre, nio marker för en skog, lika mycket för ännu en och för den tredje. Är han ej tagen på bar gärning, värje han sig med tolv mäns ed. Bränner någon fruktbarande skog av våda, bränner han ek eller bok, böte han för en ek eller bok tre örar; likaså för ännu en och för den tredje, och därtill fullgöre han vådaed av tre män. Bränner han en fjärde, böte han tre marker och fullgöre vådaed av sex män. Bränner han tio eller flera, böte han sju marker och fullgöre vådaed av tolv män. Kan han ej gå vådaeden, då böte han för en ek sex örar, likaså för ännu en och likaså för den tredje. Bränner han en fjärde, böte han tre marker. Bränner han tio eller flera, böte han därför tjugo marker. Ej bliva dessa böter högre. Skylls någon för utburen eld och han nekar och är ej tagen på bar gärning eller lagligen förvunnen, skall han värja sig med tolv mäns ed och vara saklös.

Ur avsnitt med förklaringar till avsnittet men något förenklat jämfört med bokens text.

På ärilen var elden »bunden». I motsats därtill står, buren (utburen) eld och eld som har blivit lös. Stekarehus är kök, kölna används för torkning av malt

Ladan skall vara i samma lag som stuga eller stekarehus, d.v.s. bonden är saklös för den skada, som kan uppkomma genom utburen eld. Tröskningen skedde under vintern, till stor del under mörka morgon- och kvällstimmar. Det behövdes därför lyse i ladan genom lyktor eller bloss, och en olycka kunde lätt nog inträffa. Böter av 40 marker kunde egendomslösa legodrängar givetvis aldrig betala, icke heller avtjäna genom mångårigt tvångsarbete.

Socknens bönder var skyldiga att bygga och underhålla kyrka och var därför målsägande, om kyrkan led skada genom någons förvållande. De 3 marker, som skulle bötas av den som vållade, att kyrkan brann i by, skulle sålunda uppbäras av bönderna i socknen.

Böterna skola fördelas mellan målsägandena i förhållande till den skada som de har lidit.

Ur Högmålsbalken

X Om någon med uppsåt sätter eld på en annans hus

Sätter någon eld på en annans hus och vill bränna både by och bonde, bränner han upp ett hus eller flera eller hela gården eller byn, blir han tagen med blåsande mun och brinnande brand, då må man binda honom och föra honom till tinget. Sedan skola tolv män från häradet rannsaka och utleta sanningen i detta mål. Fria de honom böte den fyrtio marker, som band och bastade en oskyldig, men han har ej förverkat sin fred eller sitt bo till skifte. Fälla de honom, då böte han allt ha äger till treskifte; en lott tage konungen, den andre målsägaren och den tredje häradet; och han skall alltid först återgälda bonden hans skada, och bonden styrke själv, hur stor skada han fått. Räcker det ej till alla, då skall bonden först hava fullt för sin del; och den skall brinna på bål, som har bränt för bonden.

Utdrag från kommentarerna

Vangömma betyder »av vårdslöshet».

Husfolk är samma som hjon. Ordet torde här avse såväl bondens hela familj, som vistas i gården, som där bofasta tjänare.

² Meningen är att gärningsmannen inte får smyga sig bort från brandplatsen om han skulle få gå vådaed och då få sin sak bedömd som våda.

Uttrycket i Byggningabalkens § 7 - då skall han ”följa brinnande brand och rykande rök” - kommer från fornsvenskan, dvs. medan det ännu brinner och ryker. Uttrycket är formelartat och allitererande. Meningen är, att gärningsmannen icke fick smyga sig bort från brandplatsen, om han skulle få gå vådaed och sålunda få sin handling bedömd som våda. - Se artikeln Brandstod i Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid.

Brinnande brand = tagen på bar gärning

(Utdrag ur boken Magnus Erikssons landslag - Holmbäck, Wessén 1962)

**Dessa utdrag om brandskydd har gjorts av Värmlands Brandhistoriska Klubb
december 2018.**